

ראיון עם מרדכי עצמון
16 בינואר 1995
פרוייקט תיעוד תולדות חיל-הים
מראינת: דניאלה רן

עצמון: בגמר מלחמת השחרור, כמעט בגמר המלחמה, התגייסנו כל חברת הנוער של כפר סולד לחיל הים, כולם, במאורגן. התקשרנו לחיל הים והם שלחו אוטובוס והתגייסנו בבית ליד ואחרי זה שרתנו בבסיס יפו, אחרי כיבוש המקום הזה. אחרי זה הועברנו לטירה ושם התארגנו לקראת לימודי ימאות ונשק, תותחנות. שני המקצועות האלה.

ש. מי הדריך אתכם?

ת. המפקד היה מוקה לימון והיו עוד מתחתי קצינים כמו לוקסמבורג, צייטה (שלאחר תקופה מסוימת היה גם מפקד חיל הים). היתה הכשרה של חודשיים- שלושה בבסיס בטירה. הועברנו לפריגטה הישנה שהגיעה לחיל הים בשם אח"י יפתח ק-28. התארגנו, התאמנו.

ש. כל הזמן הייתם קבוצה אחת?

ת. קבוצה אחת, אבל לא כולם הועברו לאותה ספינה. אחרי גמר הקורס חלק עבר תותחנות, חלק עבר אלחוט ימי, איתות.

ש. כמה הייתם?

ת. 35 חבריה.

ש. גם בנות?

ת. גם בנות. הבנות לא גויסו כולן לחיל הים כי לא כולן רצו. הבנים כולם גויסו לחיל הים, פרט לשניים שהלכו לחיל האוויר.

ש. איך זה שעלה אצלכם בקיבוץ הנושא של חיל הים?

ת. בקיבוץ ביקר בחור שבא אתנו ארצה, שהוא כבר היה מגויס לחיל הים והוא האיש... והוא אמר: אני לא הייתי ממליץ לכולם ללכת לשייטת 13 (אז לא קראו לזה שייטת 13 אלא קראו לזה לוחמה ימית תת-מימית). הוא כבר היה מגויס שם. קראו לו לבין (אחרי זה לבון). הוא השתחרר בדרגת אל"מ והיום הוא פנסיונר. התחלקנו למקצועות ולפי המקצועות האלה העלו אותנו לספינות השונות. אני ואחי התאום נולדנו יחד, התגייסנו יחד והשתחררנו יחד. היינו באותה ספינה במשך 11 חודש, ב-ק-28. אחרי שמפקד הספינה, דוד מימון, אמר לנו: לא רבותי, שני אחים על ספינת מלחמה לא יכולים לשרת.

ש. 11 חודש כבר הייתם.

ת. כמעט שנה.

ש. ורציתם להיות יחד?

ת. רצינו כי גם עלינו ארצה יחד, וההורים עוד היו בחוץ לארץ. לקחו את אחי והעבירו אותו לספינה אחרת. הסבירו לנו גם למה, שאם חס וחלילה קורה משהו. אני הייתי לקראת סוף השירות באח"י יפו והוא היה באח"י אילת. פשוט התחלקנו. הוא גם היה באסון שקרה לאח"י אילת אבל יצא בשן ועין והוא

כיום נכה צה"ל. זה המחיש עד כמה חשוב שאחים יהיו מופרדים. אני הייתי במחשתת אחת והוא בשנייה והנה שם קרה האסון שקרה והרבה חברים שלי נהרגו ונפצעו שם.

ש. גם מההכשרה היו שם?

ת. מההכשרה היה אחד. אם נחזור ל-28, התארגנו והייתי עליה 5 וחצי שנים, עד שהגעתי לדרגת רב-סמל.

ש. באיזה תפקידים?

ת. בתותחנות. אני הייתי תותחן מההתחלה וכמעט עד הסוף. אחרי 5 וחצי שנה דיברו בחיל הים על משחתות.

ש. לגבי התותחנות רציתי לשאול; התותחים שהיו בהתחלה הם אלה שהיו בסוף, או שהיו שינויים? על זה יש לי מעט מאוד אינפורמציה.

ת. במשך החמש שנים האלה החליפו פעם אחת את התותחים וכשכבר התארגנו לקורסים, והיו חלק שנסעו לקורסים לאיטליה, היה כבר נשק איטלקי וכשכבר קיבלנו תותחים חדשים, שגם הם היו ממלחמת העולם השנייה והיו די פרימיטיביים, אבל פחות או יותר הגענו להישגים. למלחמה עם הפריגטות האלה לא נכנסנו. אבל מה עשינו הרבה? עשינו הרבה בט"ש, הרבה פעילות מבצעית. כל ספינה עם נשק שהיתה באה לארץ או עם הספקה רגישה, היינו מלווים אותה מסיציליה באיטליה ועד הארץ. זו באמת עבודה קשה, כי זה ארך שבועות. בליווי כזה היינו נוסעים דרך מיצרי סיציליה והיינו מחכים לאנייה, ולא תמיד האנייה ידעה שאנחנו מלווים אותה, כי רצינו פשוט להיות בטוחים שאין שם מישהו שמכוון אותה למצרים או לביירות או לסוריה, והיינו פשוט גם מלווים או במכ"ם או בתצפית עין עד שהיינו רואים באמת שהתוואי והקורס שלה זה לכיוון חיפה. אלה היו אניות מסחר זרות. אחרי זה, יותר מאוחר, בשנים 1953, 1954, 1955 כבר עברו כל הדברים הרגישים האלה של נשק ותחמושת וגם אספקה לאניות שלנו, ואז גם היינו מלווים אותן, פשוט מפחד שלא יתנפלו עליהם. המצרים היו הרי בקו בין כרתים לארץ, לא רחוק מפורט סעיד. היינו מלווים אותן עד הארץ. זו היתה תקופה קשה גם של אימונים וגם ליוויים.

ב-1955 חלק גדול ירדנו מהפריגטות. היו אז 3 פריגטות - אח"י יפתח, אח"י משגב ואח"י ... ק-28, ק-30 ו-32. הורידו אותנו לבסיס הדרכה להכנה לקורס באנגליה, לתקופה של כמעט חצי שנה, ההכנה לנסיעה לאנגליה.

ש. מה זה כלל?

ת. זה כלל לימודים מיסודות כמו במתמטיקה, בפיסיקה, אלגברה, אנגלית, נימוסים (אפילו איך אוכלים בסכין ובמזלג, לא כל הקיבוצניקים ידעו את זה). אחרי שהיינו כבר מוכנים, נשלחנו לאנגליה בקבוצות די גדולות. אנחנו יצאנו בקבוצה של 25 חברה, דרך אניית נוסעים בלבוש אזרחי.

ש. באנייה של צים?

ת. ב"נגבה". נסענו עד מרסיי ומשם טסנו לפרזי ומפריז ללונדון במטוס Algere Line. הדיילות דיברו צרפתית ואני לא יודע אם הן ידעו מי אנחנו, כי בתוך המטוס היינו רק הקבוצה שלנו. זה היה מטוס קצר שכור. היינו 45 חברה וטסנו ממרסיי לפרזי ומשם ללונדון.

הקורס שלנו של התותחים, של מפעילי נשק משחתת, היה ליד לונדון, בבסיס בשם Gannery School Chapphen, בפחות משעה נסיעה מלונדון. שם היינו במשך חודש וחצי ללימודים אינטנסיביים, מ-9 עד 5 אחה"צ. התחלנו בלימודים עיוניים ואחרי כמה ימים גם לימודים מעשיים, שכללו לתפעל את הנשק שעליו למדנו. זה היה תותח חדש, תותח חשמלי, 4 וחצי אינץ', תותח די גדול, שעל משחתת כזו היו 4 תותחים כאלה. עברנו את הקורס הזה במשך חודש וחצי.

ש. גם אימונים היו?

ת. אימונים ומטווחים. אנחנו כבר היינו רס"רים, אבל נסעו אתנו גם טירונים שרק התחילו את דרכם בחיל הים. בלימודים ישבנו יחד. פרט לארוחות שהרס"רים היו אוכלים לחוד, והיתר לחוד. אחרי חודש וחצי העבירו אותנו לשבוע ימים לאי בשם Shirness, צפונה ללונדון. שם למדנו את התותחים האנטי-אווריים. עד אז למדנו את התותחים הכבדים ואחרי זה עברנו לתותחים אנטי-אווריים, שקראו להם בפורדס 45 מ"מ. כנראה שבנו את האי הזה בעקבות הצבא. כנראה שאותם חיילים ששירתו שם הביאו את המשפחות וזה התפתח למין יישוב כזה קהילתי צבאי. יש הרבה כאלה באנגליה. אחרי שבוע עד 10 ימים סיימנו את הקורס שם. כל הקורסים האלה נערכים תמיד בחוץ, בשלג של לא לפחות ממטר גובה. אנחנו הגענו לאנגליה בסוף דצמבר וזה נמשך גם במשך חודש ינואר. היה קר מאוד. הם נתנו לנו מעילי לבד ארוכים וכפפות שעשויות מאזבסט שמיועדות למנוע שריפה בנגיעה בפגז חס. היינו מוגנים די טוב נגד הקור. התחשבו בנו וההפסקות היו ארוכות יותר ופחות משמעת צבאית. היינו גם בעלי דרגות. יכול היה להיות שהמדריך שלנו יהיה סמל ואנחנו היינו רס"רים. אחרי זה חזרנו ללונדון ועלינו לרכבת שלקחה אותנו לליברפול. אחרי כמה ימים עלינו על שתי המשחתות אח"י יפו ואח"י אילת, ואז התחלנו לקבל את הקבוצות מכל המקצועות. חלק היו בפלימות, חלק היו בכל מיני מקומות כמו מלחמה נגד צוללות, טורפדאים היו במקום אחר, אלחוטאים במקום אחר - כל אחד עם המקצוע שלו. כשהתחלנו לגמור את הקורסים פשוט הגענו כולנו לליברפול, במערב אנגליה, ושם התארגנו לעלייה על הספינות, היה מסדר, קבלת שתי הספינות מידי הבריטים. המפקד שלי היה מנחם כהן באח"י אילת, שעליה עליתי אני. על השנייה פיקד יוחאי בן-נון. המש"ט היה סמק.

שם התחלנו באימונים אינטנסיביים, מדי יום, מדי כמה פעמים בשבוע היינו יוצאים לים.

ש. יצאתם לאטלנטי בחודש פברואר?

ת. כן. בימים שהיתה סערה לא היינו יוצאים. היינו יוצאים להתארגן ופשוט להרגיש את הים ולשלב את המקצועות השונים בתוך הספינה ולכתוב את הנוהלים, כי לא היו נוהלים שם. זה היה נוהל קרב שונה לגמרי, נוהל אימונים לגמרי אחר.

ש. מי כתב את זה? המפקדים?

ת. כל אחד כתב משהו. אני הייתי מפקד תותח, ואז לפי הקורס התחלתי הכל לתרגם מאנגלית. לא ידענו כל כך לתרגם את השפה הספציפית למקצוע. אז עלו מדריכים שהיו אתנו בהתחלה וגם בים המשיכו להתאמן אתנו. בליברפול היינו כחודש. מזג האוויר היה די גרוע, גרוע יותר מאשר בלונדון. העיר מלאה בפיח שחור. היא עיר מעניינת מאוד. אפילו יציאה לים. לדוגמה, אי אפשר לצאת לים ישירות, כמו בחיפה. נכנסים לברכה שבה עומדת הספינה, מעין מבדוק. מה קורה שם? נמל ליברפול עצמו נמצא 10 מ' מעל פני הים והים עצמו פשוט יותר נמוך. כדי לצאת לים צריך להכנס לברכה, להוריד את כל המים, להגיע לגובה פני הים ואז פותחים את השער ויוצאים החוצה. אותו דבר גם הפוך. ברגע שנכנסים פנימה לנמל, ממלאים את הברכה הזו במים. למה עשו את כל זה? כי הרגשנו פתאום שאם היינו מחוץ לנמל לדוגמה והיינו נשארים אז היה שם שפל וגאות, שהגיעה ל- 7-8 מ' והספינות היו יושבות על התחתית, אז בגלל זה ההשפעה של השפל והגאות בתוך הנמל היא אפסית, אבל על הים - כן. אז בגלל זה עשו את כל זה. הגרמנים גם בזמנו רצו תמיד להפציץ את הנמל הזה, כדי לנטל את האניות שהביאו לשם אספקה לכל המקומות. הגרמנים פשוט לא הצליחו לשבור את הקיר ושהמים יישפכו לים. זה מה שהם רצו לעשות ולא הצליחו. אחרי שכבר היינו בשלב יותר מתקדם בספינות, בלי עזרת האנגלים, הועברנו עם שתי המשחתות לדרום, לפלימות שהוא נמל צבאי, ושם היינו שלושה וחצי חודשים. אחרי ליברפול היינו צריכים למעשה

לחזור הביתה. פתאום אספו את כל הצוותים ואמרו: יש לנו בשורה אחת טובה וגם רעה. הרווקים יקחו את זה כבשורה טובה והנשואים כרעה. אז בישרו לנו שאנחנו נשארים עוד 3 וחצי חודשים, עד סוף יולי. ש. ובאמת איך הרגשתם עם זה?

ת. אני הייתי רווק, אבל גם הנשואים לא הפסידו מזה, מכיוון שהתירו אחרי זה לנשים לבוא לבקר לשבועיים-שלושה וגם עזרו להם כספית, כך שכולם הרוויחו מכל העסק הזה. בפלימות התאמנו והתארגנו ושלבים יותר מתקדמים של אימונים. היינו יוצאים כבר עם שתי הספינות ביחד לים וכל הנהלים שכתבנו אותם שם בליברפול, את כל הדברים האלה פשוט התאמנו מעשית עם מטווחים חיים. עד אז התאמנו במטווחים לא חיים, וכשכבר יצאנו לים והביאו לנו מטרות אז ביצענו את כל המטווחים באש חיה. בפלימות עם התחלת ההתארגנות ועם האימונים המתקדמים יותר והיציאות לים, וגם המטווחים שביצענו עם אש חיה, שעד אותו זמן לא כל כך השתמשנו באש חיה מחוסר ניסיון. באותה תקופה של 3 וחצי חודשים בפלימות קיבלנו ניסיון עשיר מאוד בכל מה שנוגע לים. גם הסתגלנו לים, גם הסתגלנו לשפה האנגלית יותר, מכיוון שכל הכתובים היו בשפה האנגלית וכל השלטים בספינה היו כתובים באנגלית. פשוט "התלבשנו" על שתי הספינות האלה בצורה מוצלחת.

היו גם פנצ'רים. היו אנשים שנפצעו. אצלי נפצע בחור מתותח, שנבע מחוסר תשומת לב מצדי, בשנייה אחת וחוסר תשומת לב מצדו של החייל שלא שם לב למה שהסבירו לו והוא פשוט הוריד אצבע, תוך כדי טעינת התותח. הדברים האלה קרו לא בגלל משחק, אלא בגלל תחרות בין תותחים - מי מבצע את הירי בכמה דקות כל פגז יותר. לדברים כאלה כנראה צריך לשים לב יותר ולא לעשות תחרות, שממנה עלולים לקרות פנצ'רים.

לקראת סוף יולי הפלגנו שתי הספינות לכיוון הביתה, אחרי שהיינו חצי שנה באנגליה. נכנסנו בדרך לגיברלטר, תידלקנו את שתי הספינות. ירדנו לחוף ואחרי כמה שעות הפלגנו מזרחה בים התיכון, והיה ים לא סוער כי כבר היה קיץ. ב-20 ליוני נכנסנו לנמל ובמיצרי מסינה אספנו את משה דיין, שהיה אז שר ביטחון או רמטכ"ל, והוא הפליג אתנו ממסינה על אח"י אילת עד חיפה. זה היה ב-1956. היה טכס מרשים כשהגענו לנמל חיפה, וראש הממשלה בן-גוריון קיבל אותנו. אחרי הטכס קיבלנו חופשות, לא לזמן ארוך, כי המצב היה די מעורפל בארץ, כי זה היה בתקופת פעולות הפדאין שהיו יוצאים מסביבות עזה והמצב היה די מתוח, כך שבעקבות כל המצב הזה פרצה מלחמת סיני באוקטובר 1956 ושתי המשחתות האלה השתתפו בקרב מאוד מעניין, כי עד אותו רגע קרב ממש בין ספינות היה ב-1948, אבל לא ממשי ביותר. אבל מלחמה ממש בין צי לצי קרה בינינו, בין שתי המשחתות לבין משחתת מצרית בשם איברהים אל-אוואל, שיותר מאוחר, אחרי שעה וחצי של קרב אתה, היא נכנעה לנו והרימה דגל לבן. אח"י אילת, שבה השתתפתי בה כיוור מרכזי במכוון, שארבעת התותחים היו מכוונים על ידי המכוון וגם הירי היה על ידי המכוון. כך שהאנייה המצרית נכנעה, אחרי שספגה כמה מטחים טובים. היא כבר עמדה על הצד. היא גם הותקפה על ידי שני מטוסים שלנו. דרך המשקפת במכוון ראיתי בדיוק איך שהמטוסים התקיפו, ואחרי ההתקפה ראיתי את הדגל הלבן מונף. קשה לדעת אם היא נכנעה בעקבות המטוסים או בעקבות הקרב הימי. בכל אופן התקרבו אליה די בזהירות ושלחנו צוות השתלטות עם סירה קטנה, כ-10 חברים עם עוזים ונשק קל, שהשתלטו על הצוות, ריכזו את כל הצוות לירכתיים, הורדנו כמה חבלי גרירה וגררנו אותה עד למפרץ חיפה, שאחרי זה באה ספינת גרר וקיבלה אותה. כעבור זמן די ארוך האיברהים אל אוואל עברה שיפוצים והפכה למשחתת והצטרפה לצי הישראלי בשם אח"י חיפה ושירתה אותנו תקופה די ארוכה.

במלחמת ששת הימים המשכנו עוד עם המשחתות, והיינו כבר כוח יותר גדול. ביצענו סיורים לכל אורך החופים מצפון ועד דרום. חוץ מגילוי צוללת או איזה ספינה לא היה לנו שום מגע במלחמת ששת הימים עם האויב בים. מה שתרמנו הרבה שהם ראו אותנו כל הזמן במכ"מים, כך שלא ניסו אפילו להתקרב אלינו. אבל תרמנו בכל אופן הרבה.

מה שקרה לקראת מלחמת ששת הימים, היה האסון הגדול של אח"י אילת, שמששת הימים ואילך ביצענו סיורים, שקשה להגיד מוצדקים או לא מוצדקים, שקראו לזה להפגין נוכחות במקום, קרוב לפורט סעיד או בשארם, והיה קשה לדעת אם זה מוצדק או לא. אולי לא היינו צריכים להתקרב כל כך לטווח שלהם, כך שאח"י אילת, בגלל שהסתובבה שם כל הזמן, פשוט הסיורים האלה הפכו למעין שיגרה, ואסור שסיור כזה יהיה שיגרה, ושתחזור על אותו נתיב כמה פעמים, צריך נתיבים כאלה לשנות אותם, לא לתת לאויב הרגשה שאנחנו מדי פעם שם, אלא בלי שום שיגרה, שהם פשוט לא ירגישו שאנחנו באים כל יום שני וכל יום חמישי, אלא לשנות את התאריכים והשעות והתוואי והקורס. הם עלו על זה ויום שלם הם ננעלו על אח"י אילת ולקראת ערב הם ירו מטח של 3 טילים, חלק אומר 4 טילים, כנראה שאלה היו 4 טילים. אחי היה על הספינה הזאת ושהה במים פצוע 6- שעות. הם חשבו בתחילה שזה פגיעה ממטוס. אף אחד לא ידע שזה טיל, אז הם עשו עמדות קרב נ"מ ואחי הספיק להגיע לחרטום, לקחת 05 ולירות צרור קצר על המטוס, וכשראו שזה נכנס לתוך הספינה ונתן פיצוץ, אז ידעו כבר שזה לא מטוס אלא טיל. לא עברו כמה דקות והגיע הטיל השני, שגם פגע באמצע הספינה וכל עמדות הטורפדו והתותחים שעמדו באמצע הפכו לתל חורבות. אחרי זה הקשר בין החרטום לירכתיים נותק. מי שהיה בחרטום נשאר בחרטום ומי שהיה בירכתיים נשאר שם. הקשר היחידי שמצאו היה במל"ן שהוא טלפון נייד ונוצר קשר. הקשר השני היה שהיו קופצים לים ושוחים לכיוון הירכתיים ומביאים ידיעות, פשוט דרך המים. דרך אמצע הספינה כבר אי אפשר היה להגיע. אני קיבלתי את הבשורה על אח"י אילת בהיותי בבית, בערב. אנחנו היינו בכוננות על אח"י יפו.

ש. הייתם כבר שניכם בעלי משפחות?

ת. כן. אחי היה נשוי עם 2 ילדים. גם אני הייתי נשוי עם 2 ילדים. הכנו מיד את אח"י יפו ליציאה לים. יצאנו בלילה ב-12 בלילה והגענו לשטח לקראת שחר. היינו בערך כמה ק"מ מערבה מהמהקום הזה ושלחנו ספינות קטנות יותר כמו טורפדות וסירות גומי. בתוך הספינה היו לי ולעוד אחד אחים על האח"י אילת. שנינו היינו בלחץ נוראי. אמרו בתחילה שיש כמה פצועים ולא יודעים בדיוק מה המצב. לא רצו להגיד לנו מה המצב. אחרי זה כבר שמענו שיש הרוגים. כבר הגיעו אלינו ספינות שעליהן היו מונחות גופות של הרוגים. לקראת הצהריים למחרת התקרבה סירת גומי, שעליה ישב סג"מ בשם פפר והוא אומר לי: תשמע, עצמון, אני העליתי את אחיך להליקופטר. הוא בסדר והוא בתל השומר. זה היה כבר אחרי כמעט יום שלם. גם הבחור השני קיבל בשורה שגם אחיו בסדר ונמצא בבית חולים בבאר-שבע. הגענו לאשדוד ונסעתי לבקר את אחי בבית-חולים וראיתי שהוא בסדר. אני הייתי על אח"י אילת כשנה וחצי עד שגמרנו את הקרב עם איברהים אל אוואל ואחרי זה עברתי לאח"י יפו, שעליה שירתתי במשך 11 וחצי שנים, עד 1969.

ש. כשהתקרבתם עם אח"י יפו לא חששתם לקבל טיל?

ת. לא כל כך התקרבונו. אני לא יודע אם מבחינה בטחונית מותר לי לספר. אח"י יפו, כשאני הייתי עליה לפני האסון שקרה לאח"י אילת, היינו בשטח פי 3-4 מאשר אח"י אילת. את כל הנעילות האלה של מכ"ם הרגשנו כל הזמן ונקטנו בכל האמצעים הדרושים שהנעילה הזאת לא תתבצע. ש. שהמצרים ננעלים עליכם?

ת. בכל סיור שהיינו היינו מרגישים. מה זאת נעילה? נעילה של מכ"ם ואחרי זה נעילה של טיל וידענו בדיוק שנעלו עלינו וקיבלנו כל הזמן שורה של פעולות שעשו לנעילות האלה. הם לא יכולים לירות טיל תיכף איך שהוא ננעל אלא שהוא צריך לעשות כל מיני פעילויות לקראת הירי, וזה לא דקה או שתיים, ולפעמים זה לוקח שתיים-שלוש ולפעמים גם ארבע. היום זה קצת שונה. את כל הנעילה וכל הפעולה הזאת שהם היו עושים נגדנו, היה לי מפקד בשם קת יצחק, שאתו יצאנו גם בששת הימים לכמה פעילויות עם יחידה מסוימת שלנו, ותמיד ידענו לסמוך עליו. אותו דבר גם בסיוורים האלה. תמיד הוא ידע מתי ננעלים עלינו, מה הפעילויות שאנחנו צריכים לבצע נגד הדברים האלה, ותמיד ביצענו אותם ואף פעם הם לא הגיעו לשום מסקנה לירות עלינו טיל, מכיוון שהם ראו שזה אבוד. כנראה, שאח"י אילת לא ביצעה את הדברים האלה, לא נקטו בכל האמצעים הדרושים האלה וכנראה שזה מה שקרה לאח"י אילת. זה בטוח. הם לא חיפשו את אח"י אילת או את אח"י יפו. הם חיפשו כלי שייט. באותה מידה יכלו לעשות עלינו אותו דבר, על אח"י יפו, שהיינו שם הרבה זמן. אח"י אילת פשוט החליפו אותנו. בסוכות הם החליפו אותנו כי היינו כבר די עייפים ואנשים שנמצאים בסיור כזה נמצאים די במתח והם החליפו אותנו. ומה שקרה לדעתי לא היה בסדר, ואם היו נוקטים בכל אמצעי הזהירות לא היה קורה מה שקרה. 1969- ירדתי מאח"י יפו אחרי 11 וחצי שנים.

ש. מה קרה אחרי שאיך החלים?

ת. אחרי שהוא החלים הוא עלה על ספינות הטורפדות, אלה שהצילו אותנו, והמשיך שם כמה שנים טובות. מה שלימדו אותנו בצבא היה לא לחשוש לחזור לאותה נקודה שהיתה מסוכנת. זה לא אומר שאם חוזרים לאותו מקום, אם חוזרים לים, זה לא טוב - לדעתי זו שגיאה. להיפך. באח"י יפו, אחרי האסון של אח"י אילת, קיבלנו כעבור כמה חודשים חלק גדול מהצוות שניצל. ברור שהם עברו לפני זה את כל הבדיקות. עברו טיפול פסיכולוגי, פשוט להכניס אותם שוב לאווירה הזאת שלא צריך לחשוש. קיבלנו מהם כ 20-25- חברה. היו חלק שבאמת חששו ולפעמים בצחוק הייתי עובר ליד הארובה, וליד הארובה הם חטפו את הטיל הראשון. אני רואה בחור שהיה על האח"י אילת, יושב ליד הארובה, ואני שואל אותו: שמע, למה אתה יושב ליד הארובה? כך בחצי צחוק. אז הוא התחיל לרוץ - או בצחוק או ברצינות. אז קראתי לו ואמרתי לו: שמע, פה זה ספינה אחרת, פה אתה לא צריך לחשוש, הפחד עבר. אבל הוא תמיד פחד לשבת ליד הארובה. הוא תמיד הלך למקומות שאליהם לא היו מגיעים הטילים - לחרטום או לירכתיים. היתה לו טראומה כזאת שנשארה בתוך הנפש. אצל אחי גם כן. קשה להרגיש, כי הוא יותר שתקן וסגור ממני. הוא לא תמיד מספר את כל הטרומות, אבל לפעמים אנחנו מושכים אותו בלשון והוא מספר את כל מה שעבר עליו באותו אסון על האח"י אילת.

ש. הוא נתן באיזה שהוא מקום עדות כתובה?

ת. ודאי. היו התחקירים שהיו די יסודיים. הגורל המר היה, כשקיבלנו חלק מהצוות של אח"י אילת לאח"י יפו והפלגנו הפלגת אימונים וניווט לסיציליה. היינו שם בנמל בקטניה, ובדרך לשם לא היתה סערה חזקה, אלא קצת סוער. גל בודד שטף את הסיפון והיו שם 7-8 חברה. הם באו פנימה רטובים מלמעלה עד למטה. אני שואל אותם: חברה, כולם ישנם? כולם נוכחים? ענו לי שכולם ישנם. הרמתי טלפון למפקד

ואמרת: היה פה גל פרא. הוא אמר שהוא יודע כי הרגישו את זה גם בספינה. אמרתי שנשטפו כ-7 חבריה ומדווחים שכולם ישנם. עברה חצי שעה ובא אחד ואומר לי: תשמע, רס"ר עצמון, היה עוד אחד שהיה על האח"י אילת ונדמה לי שהוא היה שם, והוא ישב על הטיט, שהוא מעין ברזל שקושרים את הספינה עם החבלים. מין מבנה שעליו עושים שמינית מחבלים. הוא ישב שם ולא ראינו אותו. בדקנו את כל המעקים אם קרוע משהו. בדקנו עם פנסים כי זה היה לילה. צלצלתי למפקד ואמרת: עכשיו מדווחים שהיה שם עוד בחור מאח"י אילת שהוא נעדר. התחילו החיפושים. הסתובבנו על הספינה עם הפרוז'קטורים והים לא כל כך קל. לא היה מאוד סוער אבל די סוער כדי לא לראות שום דבר. לא רואים כלום. הוא היה שחיין מצטיין שסיים בית ספר ימי בעכו. הוא היה ניצול של אח"י אילת וקיבלנו אותו בתור מכונאי ובהפלגה הזאת הוא פשוט נפל לים, נעלם ולא מצאנו אותו עד היום הזה.

היה אתנו כתב בשם אורן עמיר, שהוא עכשיו הקונסול בלוס אנג'לס. הוא כתב שזה היה בדיוק אותו תאריך שאח"י אילת טבעה וזה הגורל האכזר שתפס אותו והעיף אותו לים. הוא ניצל על אח"י אילת ונשטף מאח"י יפו לים ולא מצאנו אותו.

כעבור כמה זמן נסענו שוב לסיציליה. בכל נסיעה כזו קורה משהו. או שזה יד הגורל שארוכה מדי. עגנו בנמל מסינה. ב-9 בערב אנחנו מקבלים מברק בהול שאחת הצוללות שלנו איבדה את הקשר. ב-9 בערב קיבלנו את המברק, מי שחזר מהחופשה מהחוף עצרנו אותו ולא נתנו לאף אחד לרדת, ספרנו את כל האנשים ומיד יצאנו לים, כעבור שעה-שעתיים. שבועיים אחרי זה חיפשנו וחיפשנו את אח"י דקר. הים במשך כל השבועיים האלה היה ים סוער. גם מזון כבר כמעט לא היה לנו. פשוט העקשנות שלנו למצוא משהו וכמובן שלא מצאנו שום דבר. המשכנו בכוננות על אח"י דקר גם במשך שנה אחרי זה. קיבלנו מברק מהשגרירות בקפריסין שאיזה דייג גילה כתם שמן לא רחוק מהחוף בקפריסין ויכול להיות שזה כתם של אח"י דקר. כולם היו בבית ויש כוננות מסוימת לספינת הותוך 4 שעות היינו בים. באנו והבאנו אתנו גם את אנשי שייטת 13 ואמודאים וצוללנים וירדו שם אפוא שהיה כתם השמן ושום דבר לא מצאנו. כל הדברים האלה אנחנו חיים את זה כל הזמן עם העבר ופשוט לא יודעים אם הגורל של אח"י אילת והגורל של אח"י דקר זה לא גורל אחד. הנה נעלם פתאום בן אדם בים, אם זה לא קשור לכל הדברים האלה. קשה לדעת. אחרי שאח"י אילת טבעה, חיל הים חיפש תשובה, חיפש משהו שיהיה יותר טוב. חיפשנו משהו שהפחד הזה של לצאת לים, שאנחנו לא נפחד, שנהיה בטוחים, שנהיה כמו יתר הציים, שנהיה יותר מתקדמים. בשנות 1958-59 התחיל להתגלגל לחיל הים שאנחנו עוזבים קצת את התותחים והולכים יותר לכיוון הטילים. על אותן המשחתות - אח"י אילת, אח"י יפוי, אח"י חיפה - להעלות טילים ואם לא עליהן, על כלים אחרים שיבואו בהמשך הדרך.

אני נשלחתי עם עוד בחור, שני רס"רים, לאותם המקומות של מכונים שמטפלים בבניית נשק כמו טילים, ללימודים לירות ולכוון טילים כאלה ידנית. כנראה שהטיל הזה התחיל להיבנות לפני שאנחנו באנו איך לכוון ואיך לירות אותו. אנחנו התאמנו שם חודשים על המתקנים של אותם המקומות שבנו את הטיל הזה, שהיה מיועד או למשחתות או לספינות יותר מתקדמות. לא חשבו אז על סטיל. אבל מכיוון שהטיל הזה כבר "נולד" וכבר ראינו אותו, התחלנו בסימולציה במכשירים. כל הלימוד הזה של ירי מדומה למדנו במתקנים של אותו מפעל שבנה את הטיל הזה, שקראו לו בהתחלה לוז ובמשך השנים זה עבר כמה גלגולים והיום הוא נקרא בשם גבריאל, שהגיע בסיכומו של דבר לסטילים של חיל הים שנבנו הרבה יותר זמן אחר כך בצרפת. את הטיל הזה ניסינו בשטח בהרבה מקומות בארץ, עוד בתור לוז, שהכיוון והירי שלו היו די פרימיטיביים. קראו לנו אז נתבים. אני הייתי נתב שמנתב ימינה והיה עוד אחד שהיה מנתב למעלה ולמטה, על ידי מתקן די קטן שהיינו מחזיקים באצבעות היד ועין במשקפת גדולה והיינו רואים את מעוף

הטיל ועל ידי המעוף היינו מזיזים שמאלה וימינה, למעלה ולמטה. אבל היו הרבה מאוד בעיות. הטיל הזה היה מוציא עשן נוראי. ברגע שהוא מוציא עשן אז כבר לא היינו רואים את הטיל. איך רואים את הטיל? הוא היה מוציא אש מהמנוע שלו. העשן היה מסתיר את האש ולא היינו רואים איך לנתב את הטיל. היינו פוחדים שלא נפגע במשהו אחר. אז פשוט היינו מאבדים את האוריינטציה. אחר כך הגיעו לידי ניתוב על ידי אדם אחד, כלומר המתג הזה היה מכוון למעלה-מטה שמאלה וימינה. עשו בטיל הזה כל מיני וריאציות. עשו לו פייה שהעשן שלו יהיה כלפי מטה. כשהיינו יורים אותו ביבשה היינו רואים אותו. כשהעשן היה מתפזר באיזה שהוא מקום. כשהיינו יורים אותו לכיוון הים, העשן היה מכסה לנו את כל הרקע והיינו "מאבדים" את הטיל. ראינו שהטיל הזה לא לכאן ולכאן. כל הניסויים שאני מספר עליהם היו חסויים מאוד. פעם לא הייתי בבית במשך שבועיים, לקחו אותנו לאיזה מקום בנגב. אמרתי שאני נשוי עם 2 ילדים ואז אמרו לי: אנחנו אחראים, מפקדת חיל הים אחראים. אחרי שבועיים אשתי לא רצתה לדבר אתי. הם לא אמרו לה אפוא אני, אם אני חי או מת. כל הדבר הזה היה סודי ביותר. היינו מנותקים באיזה שהוא מקום בטלפון. אמרתי להם שבפעם הבאה אני מוכן לעשות הכל אבל בהיגיון. אם אתם לוקחים על עצמכם להודיע לאשתי שאני חי ובריא ונמצא במקום סודי ביותר - בבקשה. אבל אחרת - לא.

אחרי גלגולים של הטיל הזה, עד שהוא הגיע לנקודת השיא, לסטילים, לקח כמעט 10 שנים. הטיל הזה התחיל לרוץ ב-1958-59 ומבצעית ממש המילה האחרונה לאותו טיל עצמו היה ב-1968-69, כך שכל הניסויים האלה עברו כל כך הרבה גלגולים, כל כך הרבה חול וים אכלנו אתו. אני עצמי יריתי קרוב ל-50 60 טילים. זה עלה הרבה מאוד כסף. בתחילה היו יורים את הטילים ממשחתות. חלק היו מחוף הים, חלק היו בנגב. כשראו שזה הולך להיות טיל אבל ספינה עברו אין, אז מישהו נסע לאיטליה או לצרפת והתחילו לבדוק כל מיני אפשרויות של ספינות יותר קטנות, שלא יהיה כמו באח"י אילת שהיה צוות של 200 איש ועלולים לסכן הרבה אנשים, כך בספינות קטנות אפשר לסכן הרבה פחות אנשים. אז נולד הרעיון הזה של סטילים. מוקה לימון תרם הרבה לעניין הזה, כי הוא היה אז ראש משלחת משרד הביטחון בשגרירות בצרפת וכל התקשורת הזאת בין חיל הים ומשרד הביטחון והצי הצרפתי והמקום שבו בנו את הסטילים, הכל הלך דרכו, וכך נולדה ההיסטוריה של בניית 12 ספינות הסטילים הראשונות. כשקרה האסון עם הצוללת דקר, אז שתי הספינות הראשונות היו אתנו במסינה, שהגיעו ללא חימוש, מצרפת ויצאנו יחד לחפש את אח"י דקר והם המשיכו לארץ, כי הם לא יכולים לעמוד בסערה כזאת, וללא נשק ומזון וגם דלק יש הרבה פחות מאשר במשחתות. הם הגיעו ראשונים. היו להם אותם השמות כמו הפריגטות - אח"י יפתח, אח"י משגב. העבירו אותם השמות של הפריגטות שכבר לא היו קיימות לסטילים הראשונים שהגיעו מצרפת. הסטילים האלה היו הראשונים שקיבלו את הטילים מסוג גבריאל, שכבר היו אחרי ניסויים. ברור שכבר לא היה בטילים ניתוב ידני, אלא רק התחלת המסלול ואחרי זה עברו לדברים יותר מתקדמים, שיד אדם לא תתעסק בזה אלא יופעל רק על ידי מכשירים וזה כבר הנעילה וכל השאר מתבצע אוטומטית עם הירי. טיל הגבריאל עבר גלגולים רבים, היסטוריה שלמה ובסיכומו של דבר הטיל הזה הוכיח את עצמו. כשאני שרתתי בין השנים 1970 עד 1975 בתור רס"ר בפלגת הסטילים של 4 ספינות והספקתי לצאת כמה פעמים לים אתם במלחמת יום הכיפורים, הן נתנו את התשובה המלאה באותה תקופה על זה שחיפשנו במלחמות קודמות, כמו האסון עם אח"י אילת, ושום סטיל בתקופה זאת של מלחמת יום הכיפורים לא נפגע. כבר היינו למודי ניסיון מה שקרה עם אח"י אילת וכל מה שהיה בים של הסורים ושל המצרים, הם פשוט חטפו את הטילים שלנו, וירינו הרבה טילים, וכמעט כולם פגעו. כל ספינת אויב שהיתה בחוף טבעה בעקבות הפעולות האלה, שנבע מהסקת מסקנות של מה שקרה עם אח"י אילת. עם פיתוח הסטיל והטילים עליהם הגענו למטרה שאליה חיפשנו ורצינו להגיע.

היום אני משוחרר ואיני יודע מה נעשה בחייל. אני מבקר לפעמים שם. בקרוב יהיה לנו סיור לוותיקים. ברור שהתמונה שונה לגמרי. אין כבר אותם הסטילים. הסטילים שישנם הם לגמרי חדישים ואמצעי הלחימה והאלקטרוניקה שונים לגמרי ומתקדמים מאוד ואומרים שהם המתקדמים ביותר בעולם.

ראיון עם מרדכי עצמון

16.1.95

צד ב'

לאחר שירדתי מהאח"י יפו ב-1969, הועברתי לבסיס שלנו באזור ים סוף, שארם א שייך, ושרתתי שם תקופה די יפה. היה לנו שם בסיס נחמד.

ש. ירדתם עם המשפחות?

ת. לא, המשפחות גרו באילת, אבל אשתי לא רצתה לרדת והיא נשארה בחיפה ופעם בשבוע בשבת הייתי טס לחיפה ושבת אחת הייתי נשאר ואז היא היתה באה עם הילדים לשארם א שייך, המטוסים היו נוסעים ריקים. היו באים ביום שישי וביום ראשון טסים חזרה. הם היו נהנים מאוד מהים של שארם א שייך. זו היתה תקופה יפה. ההסתגלות למזג האוויר היתה די קשה, מה עוד שבזמני עוד לא היו מזגנים, אך בכל אופן השירות היה נחמד. הגיבוש החברתי היה יוצא מן הכלל. גם החיילות הסתגלו שם בצורה יפה. בזמני נערכו שם 2 חתונות בין חיילים וחיילות. היו גם הרבה מסיבות. היה גם די מתח שם, כי מדי לילה המצרים היו שולחים תצפיות של מטוסים, והיו אזעקות כי זה היה במלחמת ההתשה והיא השפיעה לכל אורך התעלה וגם בשארם א שייך. כל פעם שהיו אזעקות לאורך התעלה, היו גם אצלנו. ההגנה האווירית של חיל האוויר היו בכוננות מיידית.

סיימתי את תפקידי בשארם א שייך ב-1970 והועברתי לשייטת הסטילים הראשונה, ששרתתי בה מ-1970 עד 1975 ויצאתי אתם לים במלחמת יום הכיפורים, שהיו תשובה טובה לאותם האויבים שלא הכירו אותנו בים והספיקו להכיר אותנו במלחמת יום הכיפורים.

ב-1975 הועברתי להדרכה והייתי רס"ר הדרכת נשק במשך שנתיים בבה"ד חיל הים. ב-1977 השתחררתי מצה"ל אחרי 29 שנים של שירות פעיל.

רוב השירות שלי היה בספינות. חלק קטן על החוף או בהדרכה. אבל 90 אחוז מהתקופה הייתי בים. אחי, שהוא נכה צה"ל, אב ל-3 ילדים - שני בנים ובת בשם גלית, שנולדה אחרי האסון בא"י אילת. גם לי 2 בנים ובת. אחי ממשיך לעבוד ואני פנסיונר בפעם השנייה - אחת מחיל הים ואחת ממקום עבודה שעבדתי במשך 15 וחצי שנים ויצאתי לפנסיה מוקדמת. נפצתי בשמיעה מהתותחים. זה קרה באנגליה ובמלחמת סיני. ירינו הרבה מאוד ואותם הפקקים שנתנו לנו להגן על השמיעה פגעו ברוב התותחנים. אלה היו פקקים שבפנים היה חלול ובתוך החלל היתה צריכה להיות שורה של סוס שאמורה היתה לפזר את הרעש וזה כנראה לא כל פעל וזה פגע בנו ונפגעתי בשמיעה כמעט בשתי האוזניים. חלק גדול של התותחנים יש להם בעיות שמיעה. לפעמים אחרי מטווח היינו מדברים אחד עם השני בשפתיים כי לא היינו שומעים.

ש. אחיך המשיך גם בצה"ל כל כך הרבה שנים?

ת. כן. אנחנו התגייסנו באותו יום והשתחררנו באותו יום 1.7.77.

ש. מה עשה אחיך בצבא?

ת. כמעט אותו דבר כמוני. הוא היה גם תותחן.

ש. אחרי המקרה על האילת הוא היה על סטר?

ת. כן. הוא היה בפלגה של סטרים ויצא לים. הוא עבר גם להדרכה עד 1977 והשתחררנו שנינו. בצרפת לא למדנו, אלא התאמנו. היינו נוסעים מדי שנה או חצי שנה לפעמים, לחודש ימים לנמל טולון, שהוא נמל צבאי צרפתי והיינו שם עוגנים בנמל ופעמיים בשבוע היינו יוצאים לים אתם, וכשאצלנו עוד לא היו צוללות היינו מתאמנים בגילוי צוללות על הצוללות שלהם. היינו עושים מטווחים ואת כל האימונים גם בחוף וגם בים. ממש נהנינו באותה תקופה. במסגרת הביקורים והאימונים היינו בסוף שבוע, שישי שבת וראשון, שוכרים מכונית, 4 חבריה, והייתי נוסע כל פעם לכיוון אחר. הייתי נוסע מטולון לכיוון סן טרופז, ועולה צפונה לכיוון קאן, ניצה, מונטה קרלו, מונקו ופעם גם עברתי את הגבול לאיטליה והגעתי עד לסן-רמו. היינו אוכלים שם צהריים וחוזרים באותו יום חזרה. היינו מתחלפים בנהיגה והיינו עושים חיים. היינו מפצים את הנשים שלנו על זה שנעדרנו מהבית בקניית מתנות שהיינו מביאים מכל הפלגה כזאת. אז לא היה כל כך בארץ והיינו מביאים דברים כאלה מחו"ל.

היה לי פעם מפקד משחתת באח"י יפו, שהיינו קוראים לו "היפני", בוצי קראו לו. הוא היה אוסף את הצוות לחרטום, יום לפני שנכנסים לחו"ל, לטולון או לנפולי או גם בטורקיה וקפריסין ויוון, והיה אומר: חברה תשמעו, אני יודע שיהודים אוהבים לקנות. אבל תדעו לכם, אתם קונים משהו ואו שאתם נותנים את זה מתנה, או שזה נשבר. אבל אם תבלה טוב זה תמיד יישאר חרות בזיכרון. מאז אני תמיד אומר לאשתי ולגיסתי כשאנחנו נוסעים לחו"ל: תעזבו את החנויות והקניות. בואו נבלה, נאכל ארוחה טובה ותמיד תזכרו ותיזכרו בארוחה הזאת או באיזה בילוי יותר מאשר בקניות האלה. אני תמיד חושב שהוא צדק. כי אם רואים ימאי ישראלי רואים אותו עם חבילות.

ביום העצמאות בתל-אביב, שהתקיים ב-1961-62- השתתף במסגרת ג'יפים במצעד יום העצמאות, ג'יפ שייצג את חיל הים, ג'יפ אמפיבי. זה פעם הראשונה שהופיע ביום העצמאות ג'יפ כזה בפומבי. עד היום איני יודע מאפוא קיבלנו אותו בחיל הים. זה היה ג'יפ מאוד מעניין. היה לו פרופלור להיכנס לים אתו. ש. ידוע לך על איזו שהיא פעילות אתו?

ת. לא ידוע לי על שום פעילות שנעשתה עם ג'יפ אמפיבי. יש פעילויות ים עם סירות אבל לא עם ג'יפ.

ש. אחר כך הם יצאו מצה"ל.

ת. אחר כך הם נעלמו ולא ראיתי אותם יותר.

במסגרת גמר קורס חובלים, בשלב האחרון של הקורס, היו עולים כל משתתפי הקורס, עם המדריכים, לספינה. במסגרת גמר קורס חובלים ד' הפלגנו עם הקורס במבצע תיכון, שהיו 5 נמלים - הראשון היה נפולי, השני מלטה, השלישי פיראוס ביוון, רביעי איסטנבול וגם נמל קפריסין. אחרי אימונים של 3 חודשים היינו חוזרים לנמל הבית, לחיפה, והיו חוזרים לבה"ד חיל הים ומסיימים את קורס החובלים במקום.

עוד מבצע גדול שעשינו עם קורס אחר, שהפלגנו אתו למערב אפריקה, לאי בשם פורטו-גרנדה, ששייך לפורטוגל. היינו שם בתחילת ינואר 1953. החום בינואר היה מעל 30 מעלות. כעבור 10 ימים המשכנו לכיוון צרפת ונכנסנו עם אח"י יפתח, לטולון, ששם היתה טמפרטורה של 4 מעלות מתחת לאפס. משינוי טמפרטורה כזה הרבה חיילים היו חולים, והבנו שזה בא עקב החלפת מזג האוויר. אחרי ביקור ואימונים בטולון, המשכנו למלטה וממלטה הגענו הביתה. כל הסיבוב הזה לקח כמעט 3 חודשים. רוב הזמן לא היינו בנמלים ולא היינו בים. המטרה היתה להיות בים ולהתאמן בים ולתת להם יותר זמן בים, שיסתגלו

יותר לחיי הים. זה חשוב גם לגיבוש, כי אתה נמצא רוב הזמן סגור בעצם ואתה נמצא בחברה וחייב להסתגל, להיקלט, ובחור שלא מסתגל לחברה או לא מוצא את המסגרת הנכונה הוא די אומלל. זו הכוונה להרגיל את החיילים להיות בצוותא ובחברה אחת ובמסגרת אחת. בחור שלא מסתגל ולא נקלט בחברה הוא נדחה הצידה על ידי החברה וזה פוגע מאוד.

היה לנו פעם מקרה אחד של בחור שכנראה היו לו בעיות עוד בבית והוא איים להתאבד. בהפלגה אחת כזאת, שחזרנו מחו"ל לכיוון הבית, הוא קפץ לים בלילה ומזל שמצאנו אותו, כעבור שעתיים. הוא אמר לחבר אחד שהוא הולך להתאבד. מזלו שהיה ים שקט ללא רוח וללא ברבורים על הים, כך שעם הפרוז'קטורים כעבור שעתיים מצאנו אותו והעלינו אותו לספינה. ברור ששמרנו עליו עד שהגענו לארץ. יש תהליך מסוים שהיינו לוקחים אותו לפסיכולוג, וכנראה שהיה משהו שהשפיעו עליו שעשה את ניסיון ההתאבדות הזה. עד כמה שידוע לי הבחור הזה היה בסדר, וכנראה הסתגל לחיים ולא חזר שוב על השגיאה הזאת.